

‘ALLES WAT IK DOE,

In 2010 verongelukte Tonio (21), de zoon van schrijversechtpaar Mirjam Rotenstreich en Adri van der Heijden. In ‘Tonio’s blik’ haalt Rotenstreich herinneringen aan hem op aan de hand van de foto’s die hij maakte. „Als ik over hem schrijf, voel ik zijn nabijheid.”

Tekst **PAM VANDERVEEN** Foto's **ILJA KEIZER**

DOE IK VOOR TONIO’

‘IK KEEK DOOR TONIO’S OGEN EN DAT BRACHT HEM ZÓ DICHTBIJ’

kwijt, en ook met de toekomst. Ik zie de kinderen van mijn vriendinnen volwassen worden, een leven opbouwen, maar Tonio blijft altijd 21. Ik heb alleen nog mijn eigen toekomst, niet meer die van mijn kind. Ik ben terug bij af, zoals Adri en ik ooit begonnen.”

Je schrijft dat het Adri’s idee was om een kind te krijgen.

„Het leek me zo ingewikkeld. Ik wilde nog mijn studie afmaken, een baan zoeken. En ik begreep dat de zorg voor een kind voor het merendeel op mij zou neerkomen, want Adri verdwijnt helemaal in zijn werk. Jarenlang heb ik het afgehouden. Maar tijdens een vakantie in Aix-en-Provence, lekker met glaasjes wijn voor ons huis, stelde hij het opnieuw voor: ‘Zullen we een kind nemen?’ Ik dacht: laten we het maar doen.

Adri beloofde dat ik er niet alleen voor zou staan. Als hij werkte, zou hij een touwtje aan zijn teen binden dat naar de baby leidde, zodat hij het direct zou voelen als die onrustig was. En als het kind in een wipstoeltje op zijn bureau stond, kon hij gewoon verder schrijven.”

Ging het ook zo?

„Het waren goedbedoelde, maar onrealistische oplossingen waardoor ik me in slaap liet sussen. Ik heb nog weleens geprobeerd een parttimebaan te vinden, maar ik merkte dat Adri er zenuwachtig van werd. En kennelijk was mijn verlangen naar een werkend leven niet sterk genoeg, want ik heb de zorg voor Tonio grotendeels op me genomen, terwijl Adri als kostwinner ons gezin onderhield.

Eigenlijk was het fijn dat hij zich minder met de opvoeding bemoeide. Daardoor hebben Tonio en ik veel tijd met z’n tweeën doorgebracht. Ik bracht hem naar school, we bezochten Artis, Madurodam, het strand, de modeltreinenbeurs – allemaal tijd met hem waar ik nu ontzettend dankbaar voor ben.”

Hoe is het boek ontstaan dat je over Tonio hebt geschreven?

„Ik heb het lang heel moeilijk gevonden om naar foto’s van Tonio te kijken. Toen hij nog maar net dood was, kreeg ik

van een bevriende fotograaf een paar leuke ingelijste portretten van hem. Ik hing ze op en moest bijna braken – dat kon ik nog niet aan.

Pas jaren later durfde ik door Tonio’s fotoarchieven op de computer te gaan, waar ik veel zelfportretten aantrof. Zijn geliefdste onderwerpen bleken zijn Noorse boskatten te zijn, Tygo en Tasha. Vanaf dat ze twee weken oud waren, maakte hij al foto’s van ze, en dat is hij tot op het laatst blijven doen. Ik raakte gefascineerd door het idee dat ik op die beelden precies zag wat Tonio zag op het moment dat hij afdrukte. Ik keek door zijn ogen en dat bracht hem zó dichtbij; dichterbij dan foto’s waar hij zelf op staat. De warmte die ik daardoor voel, betekent veel voor mij. Maar ook de manier waarop hij naar Tycho en Tasha keek, raakt mij diep. Het ontroert me dat hij mijn kattenliefde zo rechtstreeks heeft overgenomen. Ik ben zelf ook foto’s van ze gaan nemen, met in mijn achterhoofd het idee dat Tonio dat leuk zou hebben gevonden.”

Heb je het boek ook een beetje voor hem gemaakt?

„Ik denk dat alles wat ik nu doe voor Tonio is. Ik moet wel, anders ga ik zelf dood. Als ik over hem schrijf, voel ik zijn nabijheid, maar ben ik paradoxaal genoeg ook even vrij van hem. Dat wat ik dag en nacht voel, die pijn, is er dan niet. Door te schrijven wordt mijn leven even niet volledig beheerst door zijn dood, maar máák ik er iets van.”

Je werkt in zijn oude kamer. Ook vanwege die nabijheid?

„Tonio was al een tijd het huis uit en had al zijn meubels meegenomen naar zijn nieuwe kamer. Nadat hij was overleden, hebben we alles teruggezet waar het stond. Ik ontdekte dat ik het heel fijn vond om op die kamer te zijn, om aan zijn bureau te schrijven en door het raam naar zijn uitzicht te kijken.”

Praten jullie nog veel over hem?

„Dat hoeft niet, want Adri en ik voelen precies hetzelfde. We zijn één. Over de chauffeur die het ongeluk veroorzaakt >>>

Paspoort Mirjam Mathilde Rotenstreich

■ **Geboren**
20 november 1959
in Amsterdam.

■ **Opleiding**
Nederlandse
taal- en letter-
kunde.

■ **Loopbaan**
Debutteert in 2002
met de roman *Sa-
lierstraat no 100*.
Daarna verschijnen
Verloren mensen
en *De stalkster*.
Ook stelt ze bloem-
lezingen en boeken
over literatuur
samen.

■ **Privé**
Getrouwd met
schrijver A.F.Th. van
der Heijden.

Wolgende maand is het acht jaar geleden dat Tonio overleed. Hoe gaat het nu met jullie?

„Op zich gaat het goed. We kunnen allebei werken en we kunnen ook vrolijk zijn. Het is een soort parallel leven: acht jaar geleden kwam alles tot stilstand, maar we zijn erin geslaagd verder te gaan. Het is vreselijk, het gemis, alleen kun je dat niet constant toelaten, anders word je gek. Je moet het afschermen. En soms is er opeens weer die rauwe pijn van in het begin.

Stel, je zwaait je kind’s ochtends uit. Het heeft die dag een wiskundetoets en is onzeker. Zelf ben je daardoor ook nerveus, je hebt er de hele dag last van. Pas als hij’s middags met goed nieuws thuis komt, valt de spanning van je af. Dat gevoel heb ik nooit meer – er valt nooit meer iets van me af. Mijn alarmknop staat altijd aan, ik zit in een chronische

stresssituatie. Alleen soms, heel soms, voel ik me weer net als voor Tonio’s dood. Dan kan ik even gewoon ademen. Maar dat duurt altijd maar kort.”

Mag het wel van jezelf, je beter voelen?

„Ja, maar het gebeurt zelden. Wat ik wel merk, is dat ik vaker aan dingen van vroeger kan denken zonder dat ze pijn doen. Dat ik plezier beleef aan herinneringen aan Tonio. Misschien worden die pijnloze momenten langer.”

Was het anders geweest als jullie naast Tonio meer kinderen hadden gehad?

„Na zijn dood zeiden mensen dat steeds: ‘Wat erg, je enige kind!’ Onzin, dat maakt niet uit, dacht ik dan. Maar sinds kort weet ik: het maakt wél uit. Door hem te verliezen, ben ik het contact met de jeugd

heeft bijvoorbeeld, zitten we op dezelfde lijn: we willen ons niet begraven in de schuldvraag. Die jongen was nauwelijks een jaar ouder dan Tonio, hij kwam net van z'n werk; zijn leven is getekend. En dan worden er ook nog een boek en film gemaakt over de persoon die hij heeft aangereken, waardoor hij er constant aan wordt herinnerd. Althans, dat denk ik. We hebben hem nooit persoonlijk ontmoet.”

Wat doen jullie op Tonio's sterfdag?

„We gaan naar de begraafplaats, maar daar voel ik niet zoveel bij. Hier voel ik meer, in dit huis, waar we al die jaren hebben gewoond. Ik heb geen graf nodig om Tonio te gedenken, want mijn leven is al van hem doordrenkt. Het is net als met de dodenherdenking op 4 mei, die doet mij als dochter van Joodse ouders ook minder dan je zou denken. Ik herdenk de oorlog elke dag. Het lijden van mijn vader, die zijn hele familie verloor, de chronische depressie van mijn moeder – dat alles draag ik ook met me mee. Het is me nooit gelukt écht vrij in het leven te staan.”

In je boek schrijf je dat je allergisch was voor je moeder.

„In mijn jeugd was ze hysterisch overbezorgd. Als ik niet tien minuten voor de afgesproken tijd thuis was, had zij de politie al gebeld. Ik voelde altijd een zwaarte in haar die ik onverdraaglijk vond, waardoor ik niet met haar in één ruimte kon zijn. Dat het huwelijk van mijn ouders slecht was, hielp ook niet. Mijn zus probeerde te bemiddelen, maar ik zat altijd op mijn kamer, met mijn poppen te spelen.

Wij waren niet de enigen bij wie het thuis niet lekker liep; al mijn Joodse klasgenootjes hadden ouders aan wie een steekje los zat. De een pleegde zelfmoord, een ander zat in een inrichting en bij ons hing een voortdurende spanning in de

lucht waar dat hele oorlogstrauma achter zat. Mijn ouders zijn gescheiden toen mijn vader al bijna 80 was. 'Ik had eigenlijk nooit met je moeder willen trouwen', zei hij nog kort voor zijn dood.”

Heb je je met haar kunnen verzoenen?

„Pas op het allerlaatst. Ze gaf me altijd zo veel stress. Ik herinner me een vrijdagavond waarop we bij mijn ouders aten. Tonio was nog een baby. Ik ging naar boven om hem borstvoeding te geven, maar was zo gespannen dat er geen melk kwam. Tonio hilde, mijn moeder gooide de deur open om bits te vragen wat er aan de hand was. Sindsdien zijn mijn borsten leeg gebleven; een reactie die ik toeschrijf aan de weerzin tegen mijn moeder.

Zelfs toen Tonio overleed, kon ik haar niet verdragen. Ik vertelde haar het slechte nieuws en ze begon zo hard te krijsen, dat ik meteen weer ben weggegaan.

Aan het eind van haar leven zat ze in een verzorgingshuis. Het ging slecht, ze wilde dood, was gestopt met eten en drinken en zou in slaap worden gebracht. We zaten bij haar, vrienden en bekenden kwamen afscheidnemen en opeens bloeide ze op. 'Allemaal mensen die van me houden!' zei ze, alsof ze iets beseftte. Op dat moment begreep ik het: mijn moeder had haar hele leven gedacht dat niemand van haar hield. Dat is toch vreselijk? Ik moet er weer van huilen. Eindelijk zag ik hoe ze had geleden. En eindelijk, toen ze doodging, kon ik wél met haar in één ruimte zijn.”

Jullie komen al acht jaar weinig het huis uit. Hoe ziet je dag eruit?

„Ik sta op en maak koffie en ontbijt op bed voor Adri. Dan ga ik achter mijn bureau zitten, het liefst de hele dag. Ik ben iemand met veel zitvlees. Er moeten ook andere dingen worden gedaan; boodschappen, koken, maar op mijn kamer

zitten vind ik het heerlijkst. Net als vroeger, toen ik klein was en met mijn poppen speelde. Dat heeft me toen gered, in mijn jeugd, doordat ik me kon afsluiten van mijn ouders. Schrijven is eigenlijk hetzelfde: het verhaal ontstaat als ik bezig ben. En nu weer, doordat ik me kan afsluiten voor het gemis.

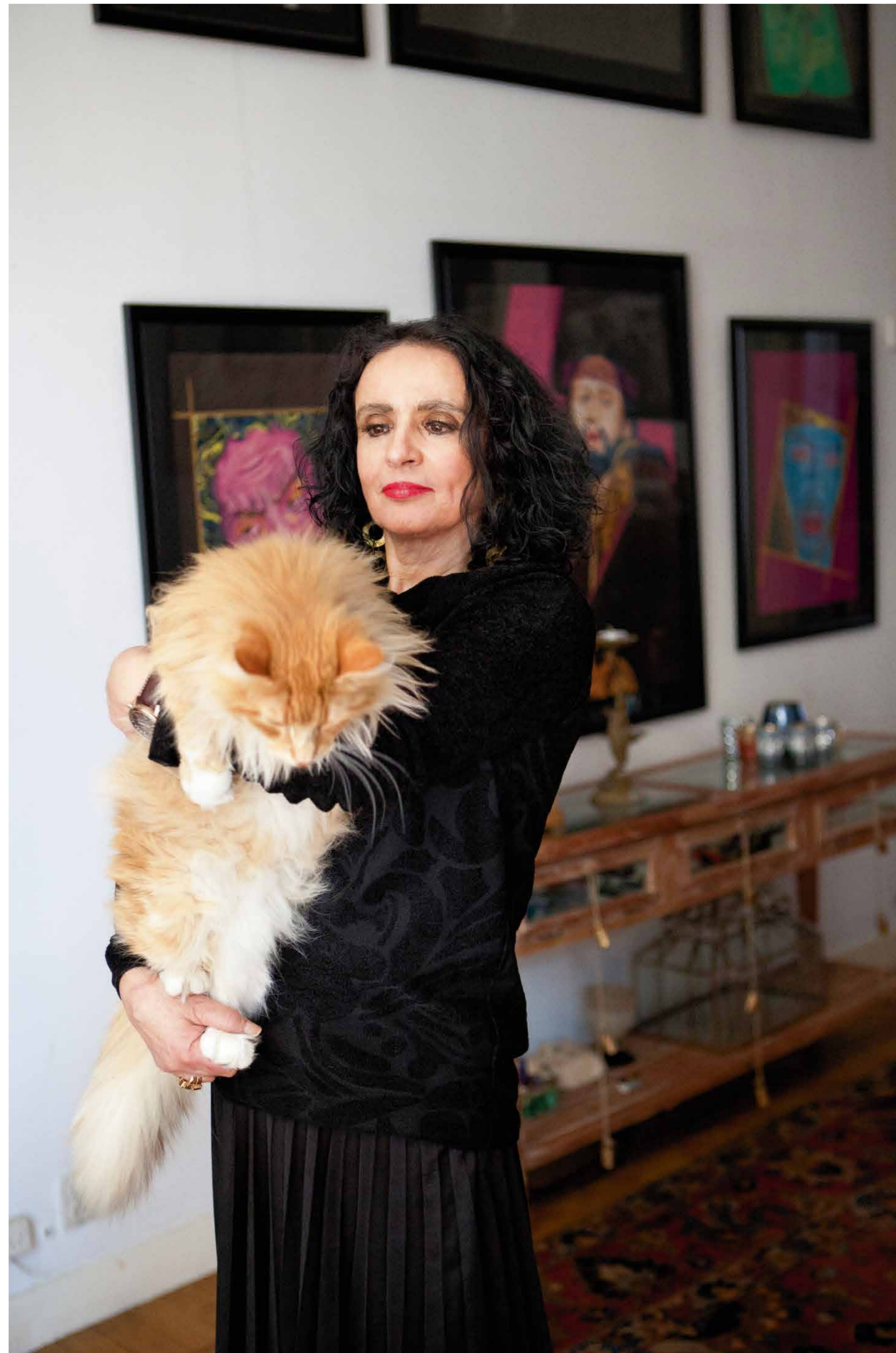
Adri leest 's ochtends vier kranten, daarna gaat hij schrijven. Voor de lunch breng ik hem brood en koffie en om een uur of 5 komt hij naar beneden. Dan eten we en kijken we een serie op Netflix. Het klinkt misschien saai, maar dat is het niet. Ik heb een heerlijk leven met Adri, hij is zo'n bijzondere man. Hij werkt op de bovenste etage van ons huis en ik voel hem door alle plafonds heen. Het is een rotwoord, maar dat is echt charisma.”

Je hebt veel van de praktische zaken op je genomen.

„Ja, regelingen, het huishouden, voor Adri zorgen. Vervelende dingen, zoals gedoe met financiën, probeer ik uit zijn buurt te houden. Want als hij niet lekker in zijn vel zit, voel ik me ook niet goed. Dat moet eerst opgelost. Adri die een dag niet kan werken... dat kan hij niet aan, dan wordt hij nerveus. Als ik zeg dat ik verkouden ben, schrikt hij: 'O, en hoe gaan we dat dan doen?' Hij vindt het vervelend voor me, maar ja, hij móét schrijven, elke dag. En dat begrijp ik ook. Dus dan bel ik mijn zus of zij boodschappen wil brengen. Ik zou op zo'n moment ook wel een kopje thee op bed willen, maar dat zit er gewoon niet in. Geen enkele relatie is perfect, toch? Ik ben juist op Adri gevallen omdat hij leeft voor het schrijven, omdat hij schrijven is.

Op mijn zoste verjaardag stond hij voor mijn deur met een fles whisky – mijn zus had die dag zijn nieuwste boek voor mij laten signeren en hem meteen maar uitgenodigd voor mijn feestje. 'Ik lust geen whisky', zei ik, maar ik liet hem wel binnen, want hij zag er goed uit. We raakten diep in gesprek en ik wist meteen: deze man moet ik hebben.

Adri was iets minder snel overtuigd, die had zich voorgenomen alleen te blijven. Het schrijversbestaan dat hij voor zich zag, daar paste geen vrouw in. Inmiddels zijn we al 38 jaar samen en we hebben elkaar nog altijd van alles te vertellen. We praten veel over het vak. Mensen zeggen vaak: 'Dat je dat durft, schrijven, met zo iemand naast je'. Maar Adri is van zo'n ander kaliber, zo'n andere wereld, daar meet ik me niet eens mee. Ik schrijf omdat ik dat het liefste doe en omdat ik me er lichter, beter door voel. Het werkt als antidepressiva.”

Oog in oog

Mirjam Rotenstreichs *Tonio's blik* ligt vanaf vandaag in de boekwinkel. Tonio was een gepassioneerd fotograaf die studeerde aan de Fotoacademie in Amsterdam en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Aan de hand van vooral kattenfoto's uit zijn archief, haalt Rotenstreich herinneringen op. *Tonio's blik* verschijnt bij Pepper Books, €20.

